

אמונה ציונית בימים קשים

אין צורך להסביר עד כמה קשים ימים אלה לישראלים. זה למעלה משלוש שנים זורעת הרשות הפלשתינית - במישרין ובעקיפין - רצח אכזרי ברחובותינו, והיא החליטה לעשות זאת באמצע מו"מ מדיני וכמענה להצעותיהם הנדיבות של ראש הממשלה לשעבר, אהוד ברק, ונשיא ארצות-הברית, ביל קלינטון. למעלה מ-1,000 ישראלים נרצחו במסע טרור זה ואלפים נפצעו. מעשי התאבדות צבאיים אינם חדשים בהיסטוריה של המלחמות, אך טרור של מתאבדים כנגד אוכלוסייה אזרחית, פצצות אנושיות היכולות לנווט עצמן לכל מקום בישראל - שכן אין מקום בישראל שאינו מצוי בטווח הליכה מרכזי הטרוריסטים - ובחירת מטרה רבת קרבתו, טרור כזה לא ידעה האנושות.

כאשר מסע טרור כזה מלווה בשפל כלכלי ובגידול הפער החברתי, יוכל גם זר להבין את מצוקת הישראלים, אך מצוקה זו מקבלת ממד נוסף לגבי אותם יהודים-ישראלים המאמינים בנכונות הבשורה הציונית. הימים שחלפו מאז פתיחת מסע הטרור נגד ישראל בספטמבר 2000, איימו לקעקע את יסודותיה של אמונה זו: הציונים האמינו תמיד כי בסופו של דבר יכירו הערבים-הפלשתינים ומדינות ערב בקיומה של מדינה יהודית במזרח התיכון, ובימים שקדמו לספטמבר 2000 נראה היה כי הכרה זו נמצאת בהישג יד. אולם העלאת התביעה לזכות השיבה, על ידי יאסר ערפאת וחבריו ברשות, סטרה על לחייהם ופגעה באמונתם של ציונים אלה; יתר על כן, התנועה הציונית - שהייתה תנועה מפולגת ורבת גוונים - האמינה כולה בכך ששיבת היהודים לארצם תיצור לא רק מקלט בטוח לעם היהודי, אלא גם תחסל, או לפחות תצמצם את שנאת היהודים. הרצל כתב זאת במפורש: הציונות תביא מנוחה גם ליהודים וגם לנוגשים. והנה ראות עינינו כיצד נהרגים יהודים בארץ מקלטם וכיצד עולה מהאפר המפלצת האנטישמית - זו שחשבו שהלכה לעולמה בתום מלחמת העולם השנייה - וכיצד מתחדשות גם השנאה, גם עלילות הדם המטרופות.

בעניין חיים בצל הסכנה

נדמה היה כי בימים קשים אלה מתקעקעת האמונה הציונית ונהרסים יסודותיה האידאולוגיים: ב"מקלט הבטוח" נמצאים חיי היהודים בסכנה גדולה יותר מאשר בתפוצות והשנאה ליהודים ניזונה מהשנאה לציונות ולישראל. מה שהיה אמור להביא ישועה הפך להיות, לכאורה, לעילת האסון העלול להתרחש מחדש. נכון, יש לישראל הצלחות אדירות, ועצם העובדה כי החברה הישראלית החזיקה מעמד נוכח גל הרצח, ראוי לציון במיוחד, אך כוחה זה של החברה הישראלית אינו מאפיל על המשבר הנפשי והאידאולוגי המתואר לעיל. ואף על פי כן, כאשר בודקים את הנושא לאשורו, יסודותיה של האמונה הציונית נשארים איתנים גם בימים קשים אלה.

ניקח, למשל, את הטענה כי חיי היהודים בישראל נתונים כיום בסכנות חמורות יותר מאשר חייהם בתפוצות. לכאורה, אמת לאמיתה, אך לא כך הדבר. אמירה זו מתייחסת למצב הקיים בישראל, לאחר שחלק גדול מהיהודים עלו ארצה. אין אנו יודעים מה היה קורה אילו לא קמה המדינה. מה היה קורה, למשל, לקיבוצים יהודיים כמו הקיבוץ היהודי הגדול במדינות ערב: מה היה מצבו כיום? ישנם מלומדים האומרים לנו: מצבם הקשה של יהודים אלה נובע מהקמת המדינה, מהציונות, והיא האחראית לשנאת היהודים בארצות ערב, שכן לפני הופעתה חיו יהודים והערבים בשלום. אך אמירה זו - אופנתית ככל שתהיה - אינה נכונה: בספרו של אלבר ממי יהודים וערבים (תל-אביב 1975) ובתעודות אנו קוראים על מצוקת היהודים בארצות ערב לפני היות הציונות. בקונגרס הציוני הראשון הופיע נציגם של יהודי אלג'יריה שתיאר עד כמה חמור מצבם. אמנם, הוא האשים את האנטישמיות הנוצרית, פרי ההסתה של עלילת דרייפוס, אך תיאר גם את שנאת העולם הערבי כלפי יהודי המגרב: עלילת דמשק, שכמעט והביאה לפוגרום ביהודי העיר ב-1841, הייתה אמנם נוצרית במקורה, אך חיש מהר הפכה למסע של שיסוי שהסית את כל הדמשקאים-הערבים-המוסלמים נגד היהודים. עלילה זו, והסכנה לחייהם של יהודי דמשק, התרחשה זמן רב לפני שהרצל כתב את מדינת היהודים.

יתר על כן, איזו סיבה יש לנו להאמין שהציבור היהודי של יוצאי ארצות ערב היה חי כיום במדינות אלה בשלום ובשלווה? איזה ציבור לא-ערבי, לא-מוסלמי חי בשלום ובשלווה בעולם הערבי, גם ללא קשר כלשהו לנושא הציוני? איזה מיעוט לא-מוסלמי זכה לשוויון מלא? הכורדים? הנוצרים? הקופטים? ההפך הוא הנכון. אנו יודעים שיש הגירה גדולה של ערבים נוצרים ממדינות ערב, ודווקא ישראל היא המקום היחיד במזרח התיכון שבו אין התמעטות מספרית של ערבים נוצרים אלה. יש התמעטות באחוזים, כמובן - בשל ריבוי טבעי נמוך - אך לא במספרים מוחלטים. הציבור הערבי-נוצרי בישראל גדל ולא פוחת, ולעומת זאת במדינות ערב הוא הולך ונעלם. אפילו במדינה לא-ערבית כמו פקיסטן, סובלים ערבים-נוצרים מרדיפות וממעשי טרור.

האם תוכל ישראל לשרוד?

אבל הדוגמה הקלסית קשורה לעלילותיו של נשיא מצרים, גמל עבדול נאסר. בשנת 1957, אחרי מבצע קדש, העניש נאסר את מדינת ישראל באמצעות גירוש כל הקהילה היהודית ממצרים כעונש קולקטיבי, אבל הוא גירש גם את הקהילה היוונית שלא הייתה מזוהה כלל עם הציונות ועם ישראל ובוודאי שלא הייתה קשורה לקונפליקט שבין ישראל למדינות ערב. היוונים נמצאו במצרים שנים רבות לפני האבות המייסדים של מצרים הערבית ופיתחו תרבות עשירה באלכסנדריה; היו בעיר משוררים יוונים רבים, ואחד מהחשובים ביותר, קונסטנטינוס קוואפיס, הוא יליד אלכסנדריה וחי בה את כל חייו. יום אחד החליט הרודן המצרי שכל אלה יגורשו חזרה ליוון. אפשר להאמין שחיי היהודים היו יכולים לשגשג באווירה כזו, גם אם הציונות לא הייתה קיימת כלל במדינה ערבית? או שמא אפשר להניח שגורלם היה רע ומר, כי בנוסף לשנאת הזרים הרגילה היו "זוכים" גם בשנאה מיוחדת השמורה רק ליהודים?

אומרים לנו שרק בגלל התעמולה וההסתה של הציונים נפגע מעמדם של יהודי עירק. ואכן, מצבם היה "טוב" כל כך עד שבפוגרומים של ראשיד עלי ב-1941 נרצחו למעלה ממאה יהודים ואלף יהודים נפצעו. גם במקרה זה אפשר לטעון שהפוגרום בא כתגובה להתיישבות היהודית בארץ-ישראל, אך כל מתבונן אובייקטיבי היה מגיע למסקנה כי אין שום סיבה רציונלית להאמין בכך שהקהילות היהודיות הגדולות שהיו קיימות במדינות ערב, וכיום הן חלק מהחברה הישראלית, היו שוכנות לבטח בארצותיהן.

ושאלה נוספת: מה היה עולה בגורלם של היהודים שנותרו בפולין שלאחר השואה, לולא עלייתם של מרבית הניצולים ארצה? לדעתי, ליהודים אלה יש כיום תחושת ביטחון דווקא בשל עלייה זו, ובפולין כבר אין בעצם קהילה יהודית. במילים אחרות: תחושת חוסר הביטחון בישראל, לעומת הביטחון היחסי בתפוצות, נובעת ברובה מהגשמת החזון הציוני, שבעקבותיו עלו ארצה קהילות יהודיות שלמות שהיו שרירות בסיכון רב.

לאחר כל זאת, לא ניתן, כמובן, להתעלם מכך שעל ישראל מרחפת סכנה קיומית מתמדת וכי היא המדינה האחת והיחידה שמדינה החברה באו"ם, כמו אירן, מכריזה בפומבי על הצורך בהשמדתה. ישראל היא המדינה היחידה שלגביה נשאלת השאלה - כפי ששאל השבועון ניוזוויק בכתבת שער שלו: האם תוכל

לשרוד? התשובה על שאלה זו היא אחת: מכיוון שיהודי ישראל אינם מתכוונים להיפרד ממדינתם, ומכיוון שישראל כבר התגברה בעבר על איומים שהושמעו לגבי עצם קיומה, עליה להיות רבת כוח במידה כזו שתוכל להרתיע כל כוח ערבי או מוסלמי העלול לאיים עליה. כוח, בהקשר זה, יש לו פירוש כפול: גם עוצמה צבאית הרתעתית - כולל עוצמה אסטרטגית, וגם כוח מדיני שימנע את בידודה של ישראל כאי קטן באוקיינוס ערבי-מוסלמי.

שתי בריתות: עם ארצות-הברית ועם האיחוד האירופי

לכן חיוני כל כך שישראל תאמץ מדיניות פשרנית וריאליסטית שתאפשר לה להגיע למודוס-ויוונדי כלשהו עם הפלשתינים ועם העולם הערבי התומך בהם. מודוס-ויוונדי זה - גם אם אין הוא שלום אמת - יאפשר לה להיחלץ מבדידותה ולכרות שתי בריתות: האחת, ברית צבאית עם ארצות-הברית - כי רק שלום אמריקני מוכתב יוכל לבטל את הפיתוי לנסות ולעשות שימוש בכוח צבאי או בנשק לא-קוננוציונלי כנגד ישראל, ויאפשר לנו להפנות חלק גדול יותר ממשאבינו המושקעים בביטחון, לביצור החברה והמשק הישראליים; והשנייה, ברית עם האיחוד האירופי שתספק את צרכינו הכלכליים, התרבותיים והנפשיים, שכן רוב הישראלים, ללא הבדל מוצא, רוצים לשמור על קשר הדוק עם מורשתה התרבותית והדמוקרטית של אירופה. אני מאמין כי שתי בריתות כאלה ירגיעו את המזרח התיכון כולו ויפנו את תשומת לבם של הערבים מהאובססיה הישראלית והאנטישמית, שיש בה סימנים של מחלת נפש, שהם משמתיים בה לצורך ריפוי תחלואיהם החברתיים הפנימיים.

אם נגיע אי-פעם לכריתת בריתות אלה, ניווכח לדעת שגם הגל האנטישמי יישוך. נכון, שנאת היהודים לא תחלוף כליל, והאמונה הציונית כי הקמת חברת מופת במדינה יהודית תחסלה הייתה בלתי מציאותית מלכתחילה; נכון, בעניין זה טעו גם הרצל וגם ז'בוטינסקי. אך האם תחייתה של האנטישמיות מחלישה את הטיעון הציוני? נדמה לי שהיא רק מחזקת אותו. אם הרב הראשי ליהודי צרפת מורה להם שלא לחבוש כיפה בפרהסיה, הרי שיש בכך כדי לגרום לזעזוע קשה גם בקרב יהודים חילונים שאינם חובשי כיפה, אך יש בכך גם כדי להדגיש שהציונות היא יותר מאשר הבטחת מקלט בטוח, שכן מטרתה להקים בית לאומי שבו ישכון היהודי כבן-חורין, מבלי להזדקק לחסדי זרים, ואת זאת מקיימת הציונות גם בימים קשים אלה.